

Nederlandsch Boschbouw-Tijdschrift

Oprichter Dr. J. R. Beverluus
Orgaan van de

Nederlandsche Boschbouwvereniging

Ile Jaargang

No. 7

Juli 1938

Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard der Nederlanden.
Eere-lid van de Nederlandsche Boschbouwvereniging.

Oorspronkelijke Bijdragen

DE BETEKENIS VAN BOSSCHEN EN BOOMEN IN HET LEVEN DER TWENTENAREN VAN DEN OUDEN TIJD. ¹⁾

door
C. ELDERINK.

(Voordracht, gehouden op de Algemeene Vergadering van de
Ned. Boschbouw Vereeniging op 20 Mei 1938 te Enschede).

Om U iets van deze beteekenis te laten zien, moet ik U dezen eersten avond van samenkomst al meenemen op een excursie, een excursie langs den langen weg van vervlogen eeuwen naar den tijd, toen de Twenter marken rijk waren aan hout.

Die marken waren, gelijk bekend, oeroude gemeenschappen van grondbezit, gelegen tusschen vastbepaalde grenzen. Schriftelijk worden in de 10de eeuw reeds verscheiden Twentsche marken genoemd, waarschijnlijk hadden ze toen al een bestaan van honderden jaren achter den rug. Alleen de eigenaren der gewaarde erven binnen de marke gelegen, hadden zeggingschap in al, wat de marke betraf. In den tijd, waarover wij spreken, waren dat meerendeels adellijke grootgrondbezitters van kloosters en kerken van hier en van over de grens. Er waren evenwel ook boeren, die met trots in het markeboek konden laten vermelden, dat ze „hun eigen heerschap” waren of „selvest eigenaer”.

Wat nu den houtrijkdom aangaat, beweert de overlevering, dat een kateekert (eekhoorn) zich van Twickel naar Oldenzaal kon verplaatsen zonder den grond te raken, dus door de boomen. Maar er zijn betrouwbaarder bronnen dan overlevering alleen.

Eenige malen wordt in oude documenten het Enscheder woud genoemd. Vele namen van steden en dorpen van marken, boerenerven en grondstukken houden het begrip bosch of boomen in. Dicht bij Enschede lag het erve Loohuis; loo beteekent bosch. Op bosch wijzen b.v. markenamen als: Markelo, Usselo, Twekkelo, Woolde, streeknamen als: Boekelo en Hooge Boekel, ervennamen als: Espelo, Wooldrik, Verwoold, Wolthoes, Hölterhof, Bosch, Doornbosch, Elshof, Pöppels, Wilpelo en vele andere.

¹⁾ In deze voordracht wordt ten naaste bij de inhoud weergegeven van een hoofdstuk uit „Twënter Laand en Leu en Leven” door C. Eldering. Uitgave N.V. voorheen Firma M. J. van der Loeff. 1937.

Waar thans eentonig het veen zich strekt, stonden vroeger groote wouden. Ware woudreuzen van tientallen meters lengte zag ik b.v. in de zoogen. „Hoesakkers” liggen, een veenachtig grondstuk bij Buurse. Zulke boomen leverden het kienhout, bij welks lichtende vlammen onze voorouders in winteravonden hun huiselijke bezigheden verrichtten. Zelf leg ik wel eens een stuk kienhout in den haard en verlustig mij in het spel van licht en schaduw, dat de vlammen door de kamer laten gaan, maar slechts met inspanning gelukt het mij bij dit schijnsel te lezen.

Ook op hoogen zandgrond hebben boomen gestaan. In den Lonneker berg vond men, bij het omploegen ten behoeve van nieuwen boschbouw, de tronken van zware beuken.

Het is een eigenaardige gedachte, dat bij al dezen rijkdom aan hout slechts zeer weinigen bosch of boomen in eigendom hadden. Bijna alle hout was markebezit. Niet alleen dat, hetwelk op de woeste gronden groeide. Ook wat op akkers in gaardens en rondom de boerenhuizen stond, behoorde de marke. Het Luttermarkerecht zegt het duidelijk. In den herfst, wanneer de varkens met het brandijzer der marke gekenmerkt zijn, alvorens zij worden uitgedreven om zich met eikels en beukenoten te voeden, „soe sullen die erfexen (hoevebezitters), die richter myt den sworn (beëdigde opzichters) openen alle wruchte (omheiningen), dat die verkene overal ghaen moghen, want nyemant ghyn egheen (eigen) holt in lutter marke en heeft.” Ook in de Enscheder Eschmark moet de boer op Hulswijck de varkens op zijn gronden toelaten, „of men sal em die tuiene opbrecken, wie ander boeren, die oock marckholt hebben”, tenzij hij bewijst, dat het hout zijn eigendom is, en dit te bewijzen schijnt niet mogelijk.

Bij Huurne Berents huis in Buurse staat een boom, die vallen wil, de marke bestemt hem tot reparatie der Schapenbrug. Om de huisplaats op het erve Markslag staan „gemeene eiken”, d.w.z. eiken, die aan de gemeenschap der Marke behooren.

De markeboeken bevatten talrijke voorbeelden van gelijken toestand elders. In deze boeken zijn de wilkeuren en resoluties vastgelegd, die op de bijeenkomsten werden vastgesteld. De markebijeenkomsten heetten „holtgerichten” of holtingen en stonden onder leiding van den „holtrichter”. Deze benamingen duiden er op, dat bosch en boomen hoofzaak waren in de besprekingen. De boeken toonen, dat de holtink zijn naam eer aan deed.

Voor al in de oudere holtinksprotocollen komen vaak de eikels en beukenoten ten sprake. Men noemt dit „mast of „mastinge, te weten aeckeren en boeken of andere vruchten, daer men die swijnen met mestet.”

Niet alleen de varkens, ook paarden, koeien, schapen en

ganzen vonden hun voedsel in de markebosschen en zoogen. „wilde maten”. Dit waren geen effen, grazige weiden. Het Luttermarkeboek noemt „een woeste, bewassene maat met eekenholte.” Vaak duidt de naam aan, welke boomsoort of struik in de maat overheerscht, zoo b.v. Elsmaat, Brammelermaat, Eekmaat, Leendermö enz.

In de 15de eeuw gelden eigenaardige regels om te bepalen welk hout „wrooghbaar” is, d.w.z. zooveel waarde heeft, dat het niet ongestraft kan gekapt worden. Men leest in het Luttermarkeboek: „een hoelt, dat sij eijken ofte boeken, dat soe groet is, dats twe ossen mit enen iucke (= juk) nicht moghen ouverboghen, dat steet ende wasset, dat is wrochbaer holt. Item een eijken holt ofte en boeken holt, dat soe groet is dattes en buer mit sijnen huesghesijnne up sijnen waghens legghen mach, dat naeste rat utghetoghen ende ouver dat echterste raet gheboert, dat machmen gelden mit XX pennynghen, is dattet meerre is, soe ist een groter broke.” (= boete)

Zeer veel strenger is men ongeveer honderd jaren later in de marke Lonneker. De boeren hebben het misschien te bont gemaakt met onrechtmatig kappen; in elk geval zal de houtvoorraad sterk verminderd zijn. Op den holtink van 21 Januari 1646 zijn alle boeren opgeroepen, men laat hen den volgende eed afleggen: „Wij beloven en zweeren een eed tot God Almachtig voor ons en onze gansche huisgezin, dat wij in die tijd van drie jaren geen eiken of beukenboomen, telgen of takken uit de marke Lonneker willen hakken en gewaar wordende of ziende, dat een ander zulks doet den Holtrichter aanbrenghen zonder te verzwijgen om lief, leed of eenig ding ter wereld, zoo waarlijk als God ons moet helpen.”

Deze in het markeboek opgenomen, belofte werd door tachtig boeren onderteekend.

De boete voor het houwen van een boom wisselt nog al eens, soms is het 10 rijksdaalders, soms 10 guldens boven de waarde van den boom, soms wordt den aanbrengher de boete beloofd en bovendien een ton bier.

Wat het recht der boeren op het hout betreft, zegt het Luttermarkerecht: „wanner een Buer sijn Huys veroldert ofte verongelucket is, so is onze recht, dat men die Buer moet wijsen uijtter marcke ende toe timmeren op die rechte saalsteede toe vier gebunden”, d.w.z. voor een vakwerkbouw van vier vakken.

Het hout moet binnen het jaar geslagen en mag voor geen ander doel gebruikt worden.

Ook op dusholt, op twijgen en struiken hebben de boeren recht. Het dient met leem gedicht tot vulling der vakken in den vakwerkbouw en dooreengevochten tot omtuining van erf en gaarden, misschien ook voor brandstof.

In de Enscheder Eschmarke mocht een volgewaarde boer 4 voer rijs, een kotter 2, een bijzitter één voer jaarlijks kappen.

Dat er veel hout verbruikt werd, is duidelijk, het was kapitaal en betaalmiddel der marke.

De holtrichter werd gehonoreerd met timmerholt en berneboomen, zoo ook de markeschrijver, oudtijds vaak een geestelijke. In de Marke Woolde besluit men b.v., „dat den pastoor van Hengelo zal worden gegeven een timmerholt van dat hij veel arbeids met schrijven in den holtink moet doen”.

Aan invloedrijke personen worden boomen „vereerd” en evenzoo aan nieuw aangestelde ambtenaren om hen gunstig te stemmen. Lonneker b.v. vereert Zijn Genade van Bentheim twee timmerholte en den Richter Marck tot Enschede een brandboom.

Wanneer er feest gevierd wordt, moeten de boomen in letterlijken zin het gelag betalen. In 1611 blijkt, dat de Lonneker boeren sedert ettelijke jaren tot schade der marke jaarlijks eenige boomen hebben gehouden tot betaling van hun vastenavondsbeer. Holrichter en goedsheeren hebben „die gemeene buijren angesecht, datt sie sich in henferner soo daenens onbehoorlijcken holthouwens onthouden sollen. Willen sij eenich Vastenavonds byr drinken, dat sij datselve uyt haeren buydel betaelen en nyt uyt der Marcke nemen sollen.” Met dit verbod heeft men aan doovemansooren geklopt.

Op andere feesten gaat het evenzoo. In de Lutte schrijft men: „so die Bueren plegen op allen bruylofften, kandelbieren ofte andere gasterijen stoelhout toe houden, daer die Marcke mede bescheedigt worde, is geordiniert en overcoomen, dat die bueren nu vort, an geen holt daertoe meer houwen en sullen — will jemandt stoelen of bancken hebben, mach hij leenen of werven, die hier en boven dede sall daer an verbeurt hebben twee olde schilde”.

De voornaamste oorzaak van het te niet gaan der bosschen evenwel zal oorlogsellende geweest zijn. Geplunderd en gebrandschat werd in Twente gedurende heel de 16de eeuw en ook herhaaldelijk daarvoor. Het rampzaligst waren echter de eerste jaren van den tachtigjarigen oorlog. Hoe erg het toen was, blijkt o.a. uit het Gronauer Pachtregister. (Zie: Pfarer Otto Jesse, Ahaus. „Geschichte der Herrschaft und der Stadt Gronau”, blz. 32, blz. 35, blz. 60). De heerlijkheid Gronau was het weduwgoed van Bentheim, zij bezat in 't kerspel Enschede 20 erven, in Losser 8, bij Oldenzaal eveneens 8. Omstreeks 1580 lagen al deze goederen woest en onbebouwd, geen pacht kon opgebracht worden. Met andere boerenerven was het niet beter gesteld. Wanneer dan jaren later de toestand langzamerhand gunstiger werd,

zullen de boeren en eigenaren hun recht op markehout tot herbouw hebben doen gelden. Opvallend groot is ook na de invallen van Bisschop Christoph Bernhard van Galen in 1665 en 1672 het aantal boomen, dat gehouwen wordt, vaak ook wederrechtelijk, want in één Lonneker holtink worden dan 80 boomen aangegeven, als tegen recht gekapt. Bovendien stak de marke in zware schulden en zal boomen hebben moeten verkoopen tot delging daarvan.

Men neemt wel maatregelen om de bosschen te beschermen. Zoo verbiedt men b.v. het maaien van plaggen op vijf voet afstand van eiken en stelt strenge straffen op beschadigen of onrechtmatig kappen van boomen; ook leest men telkens weer in de holtinksprotocollen, dat, zoo God aeckeren geeft, er ekkelkampen zullen worden aangelegd. Een geschikt stuk markegrond zal daartoe aangewezen worden, men zal het omgraven, bemesten en met eikels bestrooien, later moeten van daar uit telgen in de markebosschen gepoot worden; soms wordt gezegd: 200 telgen per jaar voor de geheele marke, soms ook moeten door ieder gewaard erve 10 telgen worden gepoot „en de andere als kotters naar advenant”.

Wie echter zal, in aanmerking nemende al het geoorloofde en ongeoorloofde kappen, zich er over verwonderen, dat toen omstreeks 1840 het markebezit werd opgeheven, en weinig anders dan boomlooze heide te verdeelen viel.

Dikwijls wordt in 't eind der 17de en in de 18de eeuw over den achteruitgang der bosschen geklaagd. Tegelijkertijd komen er klachten over zandstuivingen; zou dit misschien met de ontbossching in verband staan? In 1690 worden alle boeren uit de gerichtten Oldenzaal en Ootmarsum opgeroepen met wagen en paard. Zij moeten elk een voer rijden en plaggen ter aangewezener plaatse brengen. Aan den graaf van Bentheim zal verzocht worden, die van Gildehaus op gelijke wijze te doen medewerken, „tot support van die arme menschen door het zand beschadigd.

Ook in Buurse blijkt men deze plaag gekend te hebben, men schrijft in 1710 dat „door goede voorsorge van de gesamentlike goedheeren de santstuive eenige jaren herwaarts merkelyk is gestoitet ende voor het verder vervolg bewaard”. Aan alle ingezetenen wordt verboden „eenige bestialen, 't zij paarden, koebeesten ofte schapen in deselve santstuive te doen weijden” op straffe van 10 goudgl. voor de eerste en van 12 voor de tweede keer. Volgens de overlevering had op deze terreinen, het zoogen. Buursche Zand, in vroegere tijden bosch gestaan.

De Lutter marke stak in deze jaren in zware schulden, hetwelk trouwens na de Munstersche oorlogen met alle Twentsche marken het geval was. Drie jaren na de zandstuivingsplaag nam zij, wat het hout aangaat, zeer ver-

gaande besluiten. De holtink bepaalt op 25 Sept. 1693, dat men al het hout zal meten en iedere boom, die vier voet boven den grond meer dan drie en een halve voet omtrek heeft, zal houwen en verkoopen „sonder aensien van goet-heeren en plaatse alwaer het selve is staande”. De respectieve goedheeren zullen het hout tegen taxatie mogen overnemen. Boomen, die minder dik zijn, zullen staan blijven en getaxeed worden. In 't vervolg zal alle hout, dat niet op markegrond staat, eigendom zijn van den goedheer op wiens grond het groeit. Op de markegronden zal in 't vervolg beter gepoot en geplant worden.

Na den grooten houtverkoop, die hierop volgde, is aan markeschulden afbetaald f 19.983. Voor de goedheeren bleef ter verdeeling f 13.356.— 17 st. Aan elk der 93 gewaarden werd hiervan uitgekeerd f 143.— 12 st. In volgende holtingen b.v. in 1720 wordt echter telkens weer over markeschulden gesproken.

Thans willen we de Twentsche bosschen en boomen nog uit een ander oogpunt bekijken.

Gelukkig waren onze voorouders niet zulke prozaïsche en praktische menschen, dat ze de boomen alleen lief hadden om het nut, dat ze er uit trokken.

Tot hen sprak ook het eigen leven, het karakter, het wezen van iedere boomsoort. De Saksische volksaard neigt tot mystiek. Hoogere en geheimzinnige beteekenis werd aan sommige boomen en struiken gehecht.

Zeker was de eik hun de eerste onder de boomen. De heilige wouden en heilige boomen der Germanen zullen ook in hoofdzaak eikebosschen geweest zijn. In 1660 is in het Enscheder Landgericht nog sprake van „den grooten Donderboom” of van het grondstuk, waarop hij gestaan heeft bij Strootmanslanden. Donder-, Donner-, of Donareiken werden door de Germanen vereerd. Zulk een Donderboom immers werd in 724 door den Christenprediker Bonifacius bij Geismar in Hessen-Nassau geveld.

Nog in 1637 en 1671 wordt 'door de synode aan het volk van Overijssel het trekken naar heilige boomen verboden. Bij Holten en bij Raalte wordt dan een heilige boom vermeld. In de Lutte ligt een erve Hilligenholt genaamd. Drie heilige boomen, eiken uit één wortel gesproten, staan op den Deldener esch.

Als grens of laakboom wordt in het Lonneker markeboek een zonneboom genoemd, zeer waarschijnlijk was het een eik. De Sonnen Telg, waarvan in 1548 sprake is in een limiten bepalinge tusschen Keys. Mayst. (Karel V), Landen van Twente ende der Graefschap van Bentheim, was zeker een eik. Ook in het markeboek van de Lutte komt hij als laakboom voor. In een grenstractaat, door onzen Staat in 1824 gesloten, blijkt de Zonnetelge, een oude eikeboom,

nog op zijn post. Bij een oudheidkundig onderzoek ongeveer veertig jaar geleden door Kolonel Ort ingesteld, was hij verdwenen.

Haar Jan, die in de nabijheid woonde en onder den bijnaam „'n Zunnentelg” bekend stond, herinnerde zich toen den ouden stam nog; hij vertelde, dat zijn moeder, die op een half uur afstand van den boom woonde, in haar jeugd steeds takken van den Zunnentelg voor het Paaschvuur gehaald had.

Van den beuk weet het volk, dat hij tegen den bliksem beschermt. Hier, als in Westfalen geldt de spreuk:

„Vor den Eichen sollst du weichen,
Vor den Fichten sollst du flüchten,
Doch die Buchen sollst du suchen.”

Een gewichtige plaats in het volksleven bekleedt de linde. Bijna iedere stad of ieder dorp in Twente had als plaats van bijeenkomst een linde. Te Enschede stond ze voor de Veldpoort. Aan de Haaksbergerlinde heeft de Twentsche dichter Berghage een gedicht gewijd, waarin hij uit zijn kindertijd o.m. vertelt:

„Wi-j beent der vaak genog
Goan schulen of goan spöllen
't Was oons 'n geröstig dak.
Woo dat de weend der göllen.
't Gaf oons gin oongemak,
En 's oavonds in den duustren
Dan zatten wi-j der ook
Te proaten en de fluustren
Van weêrwolf, hekse en spook.

Bij het bouwen van een huis op een boerenerve werd steeds een linde voor de deur geplant. De meeste mooie oude erflinden, die ik gekend heb, zijn verdwenen.

Op Van Heeks Bleek staat als laakboom nog een oude linde op het scheidingspunt van drie marken.

Merkwaardiger nog is de Drienerhorstlinde, waarvan men vermoedt, dat ze een Veemlinde is, waaronder in de middel-eeuwen te middernacht recht gesproken werd.

Dat er iets bijzonders met dezen boom is weten alle omwonenden. Onlangs vertelde mij nog een van hen: „Doo Napoleon in Ruslaand verslagen was, doo hef hee zik in den hollen boom verstoppt”.

De lijsterbes heet in Twente „Kwekkemeie”, niet omdat zij in den Mei zoo kwik en snel de dan zilvergroeene blaadjes ontplooit. Zij dankt dien naam aan een oud volksgebruik, dat door Heinz Hungerland, een Osnabrücksch

schrijver en oudheidkundige, als volgt beschreven wordt. Op den Meimorgen, vóór het eerste veeuitdrijven, sneed de herder een twijg, waarop reeds een zonnestraal gevallen was, uit den lijsterbesboom.

Al de bewoners der hoeve waren samengekomen, zij dreven het vee langs den herder heen, die elk dier kruisgewijze drie slagen met den kwekkemeietak over den rug gaf, waarbij hij sprak :

„Quiek, quiek, quiek —
 Brenk melke in den striek,
 De sap is in de bërken,
 Nen namen kriegt de stërken
 Quiek, quiek, quiek
 Brenk melke in den striek !
 enz.

Aan ieder jong stuk vee, vaarzen of sterken, werd bij deze gelegenheid een naam gegeven.

In de Broekheurne bij Enschede ligt het gewaarde erve „de Kwekkeboomshöfte”, dat zeer waarschijnlijk zijn eeuwenouden naam aan dit volksgebruik dankt.

Als „hillig hoalt” kent men in Twente verder nog de vlierstruik en de taxis, hier iebenboom genoemd. Van den eersten vertelt men, dat hij op „hillige oavend”, in den Kerstnacht, zijn blaadjes begint te ontplooien. Den iebenboöm treft men steeds dicht bij het huis aan, vaak ook tegen het bakhuis met zijn boogvormigen oven. Men vertelt, dat de iebenboom booze geesten weert. Uit het hout moeten in ouden tijd de bogen der boogschutters vervaardigd zijn. Ik kende twee mooie, oude exemplaren ; van elk dezer iebenboomen werd verteld, dat de boer een mooi span paarden had verloren, omdat ze van de vergiftige naalden hadden gegeten. Toch werd de boom daarna niet geveld, wel een bewijs dat men hem in hooge eere hield. Deze boom vertegenwoordigde het naaldhout bij ons.

Voor ik eindig moet ik nog even vertellen, dat het mij vaak verwonderde noch in oude marke-, hoeve- of akker-namen, noch in eenig volksgeloof of volksgebruik den denneboom genoemd te vinden. Evenmin kwam hij voor in de oudere holtinksprotocollen, die ik onder oogen kreeg. Dr. Holwerda toonde aan, dat de heipalen in Romeinsche gebouwen, die 18 of 19 jaren geleden nabij Voorburg (de Arentsburg) werden opgetrokken, van dennenhout zijn, dat toen dan toch wel in ons land zal gegroeid zijn ; of werd het aangevoerd over den Rijn ? Zou later misschien voor onze streken een dennenloos tijdperk zijn ingetreden ?

In oude stukken vond ik, wat onze omgeving aangaat, voor het eerst in 1763 den denneboom genoemd. De Hof-

meier van Espelo beklaagt zich in dat jaar bij zijn Goedsheeren, het kapittel van St. Pieter te Utrecht, dat hun rentmeester een telgenkamp heeft laten aanleggen op een grondstuk tevoren bij hem, den Hofmeier, in gebruik en dat hij dezen telgenkamp heeft doen bezaaien met *dennenzaad*. De Hofmeier zelf had, gelijk mij later bleek, drie jaren vroeger reeds sparren gepoot.

Jarenlang is een denneboom op Espelo de hoogste boom in verren omtrek geweest. Toen hij stierf, vererfde de eer hoogste boom te zijn op den prachtigen zilverden, omstreeks 1802 door J. B. Blijdenstein op het landgoed het Amelink geplant. Eenige jaren geleden is ook deze boom gestorven. Eeuwen lang zijn, gelijk ons bleek, bosschen en boomen voor onze Twentsche voorouders van groote beteekenis geweest. Zij leefden in letterlijken zin „van den hoogen boom”. Wel te verstaan in letterlijken zin. Hun leven was sober, vaak armoedig. In hun weinig vruchtbaar en onverdedigd land leden zij in oorlogstijden vaak broodsgedebrek.

Hadden zij hun eenigen rijkdom, hun bosschen niet gehad, dan, zoo schijnt het mij, hadden zij te gronde moeten gaan. Geen wonder daarom, dat hun liefde, hun bewondering, hun vereering zelfs uitging naar bosschen en boomen.

Hieraan gedenkend prijzen wij onze stad gelukkig op dezen dag, waarop binnen hare muren zoovelen zijn samengekomen, wier zorgen en belangstelling aan bosschen en boomen zijn gewijd.

UIT DE DAGBLADEN.

Algemeen Handelsblad, 24 Juni 1938.

JUBILEUM DEENSCHER BOSCHBOUWVEREENIGING.

Nederlandsch Douglas-zaad als feestgeschenk.

In de afgelopen drie dagen vierde de Deensche Boschbouw Ver. haar 50-jarig bestaan. Dinsdag werd een excursie gemaakt naar de houtvesterij Gissselfeld, de plaats, waar een halve eeuw geleden de oprichtingsvergadering werd gehouden. Woensdag werd te Klampenborg, bij Kopenhagen, een receptie gehouden, waar de minister van Landbouw, benevens vertegenwoordigers uit Duitschland, Engeland, Finland, Frankrijk, Noorwegen, Zweden en Nederland gelukwenschen aanboden.

Als vertegenwoordiger van de Ned. Boschbouw Ver. sprak Dr. Th. C. Oudemans uit Putten, die mededeelde, dat de Nederlandsche zustervereniging aan de jubilaresse aan het einde van den zomer zal aanbieden een kilo zaad van de beste Douglas-sparren, die in Nederland zaad voortbrengen en waaruit 20.000 zaailingen zullen kunnen opgroeien.

Donderdag werd een excursie gemaakt naar de houtvesterij Bregentved.